

NHỚ LẠI NHỮNG NGÀY ĐẦU TIẾP QUẢN NGÀNH GIÁO DỤC Ở MIỀN NAM SAU GIẢI PHÓNG

HỒ HỮU NHỰT

Ngày 12/9/1974, Bộ Chính trị ra Nghị quyết về công tác Đô thị ở miền Nam, Thành ủy Sài Gòn - Gia Định họp để quán triệt và bàn về kế hoạch thực hiện Nghị quyết. Sau đó, Thành ủy chia hai cánh:

Cánh A: phụ trách đô thị do đồng chí Mai Chí Thọ lãnh đạo.

Cánh B: phụ trách nông thôn do đồng chí Nguyễn Thành Thơ lãnh đạo.

Cánh A chuyển căn cứ từ làng 18 (huyện Bến Cát, tỉnh Bình Dương) về Bình Sơn-Long Thành. Đi theo cánh A có đồng chí Ba Bắc (Chánh Văn phòng Thành ủy), Hồ Nghĩa Hành (Tám Hồ), tôi, bộ phận văn thư điện đài và lực lượng bảo vệ Văn phòng Thành ủy... Khi đoàn chúng tôi qua tỉnh Sông Bé thì được tăng cường thêm đồng chí Sáu Đông, Phó Bí thư Khu Đoàn (sau này là Thường vụ Thành ủy, Trưởng ban Tổ chức Thành ủy). Cuộc hành quân của chúng tôi phải vượt qua áp chiến lược gần đồn bót của địch. Tôi nghe nói đoàn khác đi có người đã hy sinh. Chúng tôi xây dựng căn cứ và ổn định công tác. Mỗi buổi sáng, đồng chí Mai Chí Thọ đều họp với cán bộ văn phòng (Ba Bắc, Tám Hồ, tôi, Sáu Đông

và đồng chí Phú) và Tuyên huấn (đồng chí Nguyễn Trọng Suất) để nắm tình hình và chỉ đạo. Không bao lâu thì Tết đến, trong cuộc họp mặt tất niên, đồng chí Mai Chí Thọ nói với chúng tôi: “Tết đạm bạc trong rừng. Tết sau sẽ ăn Tết linh đình tại đô thành Sài Gòn giải phóng”.

Lời chúc Tết của đồng chí Mai Chí Thọ đã nhanh chóng trở thành hiện thực. Đầu năm 1975, ta chiến thắng trên các chiến trường; cánh A di chuyển cơ quan về hướng mới ở Tây Nam Sài Gòn. Một ngày, trong lúc nghỉ giải lao trên đường công tác, tôi nghe Đài Phát thanh Giải phóng loan tin quân dân ta đã giải phóng Huế (26/3/1975). Tôi mua một hộp sữa và mấy cây mía để chiêu đãi mọi người, mừng giải phóng quê tôi. Trên đường đi, chúng tôi đã gặp cánh Thành đoàn, cán bộ Trường Bí thư chi bộ, các đơn vị bộ đội, có cả xe tăng, thiết giáp. Lúc này, mọi người đã có xe hơi để đi. Tôi tới thăm một số cán bộ Thành đoàn, họ lên xe chuẩn bị khởi hành, một cô bên Thành đoàn hát bài *Thành phố hoa phượng đỏ*: “Tháng năm rợp trời hoa phượng đỏ, ôi Hải Phòng thành phố quê ta” thì các anh bộ đội trên các xe đi qua đều nhao nhao lên “Chúng tôi ở Hải Phòng đây”, không khí thật vui như trẻ hội.

Tôi cứ tưởng mình sẽ được cùng Thành ủy về tiếp quản Sài Gòn, không ngờ

Hồ Hữu Nhựt. Tiến sĩ, nguyên Thứ trưởng thường trực Bộ Giáo dục và Thanh niên Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hòa miền Nam Việt Nam.

đồng chí Mai Chí Thọ mời tôi đến và thông báo cho tôi biết tôi phải trở lại Trung ương Cục. Bấy giờ, tôi không phải đi bộ nữa mà đã có xe hơi đưa về Văn phòng Bộ Giáo dục và Thanh niên. Tại đây, tôi đã gặp lại các đồng chí Lê Văn Chí (Thứ trưởng), Nguyễn Hữu Dụng (Bí thư Đảng đoàn), Dương Văn Diêu (Vụ trưởng) cùng cán bộ các phòng ban. Mọi người đang rộn ràng chuẩn bị công tác tiếp quản ngành giáo dục ở miền Nam. Đồng chí Trần Nam Trung, Thường vụ Trung ương Cục, Bộ trưởng Bộ Quốc phòng đã mời tôi và giáo sư Lê Văn Chí đến làm việc tại căn cứ Trung ương Cục (Tân Biên - Tây Ninh); đồng chí chỉ đạo chúng tôi lập kế hoạch tiếp quản Bộ Văn hóa Giáo dục và Thanh niên của Chính quyền Sài Gòn, giao đồng chí Nguyễn Hữu Dụng làm Trưởng ban. Chúng tôi trở về Bộ thông báo lại nội dung làm việc với Thường vụ Trung ương Cục, phân công người tham gia vào Ban Quân quản của Bộ, chuẩn bị nội dung giáo dục chính trị cho các giáo viên và công nhân viên sẽ tiếp quản, hướng dẫn các tỉnh thành chuẩn bị công tác tiếp quản ngành giáo dục-đào tạo. Mọi người làm việc khẩn trương và phấn khởi vì có nhiều tin chiến thắng ở các chiến trường dồn dập về.

Trưa ngày 30/4/1975, mọi người loan truyền nhau mở Đài Phát thanh Sài Gòn nghe Dương Văn Minh, Tổng thống chế độ Sài Gòn, đang tuyên bố đầu hàng. Hàng loạt đạn AK được bắn chỉ thiên thay tiếng pháo đón mừng ngày toàn thắng. Mọi người xúc động đến nghẹn ngào. Lực lượng Quân quản của Bộ lên đường vào Sài Gòn trước. Trung ương

Cục vào đóng ở Làng Đại học Thủ Đức, sau chuyển về T78 ở đường Trần Quốc Toản Chính phủ Cách mạng đóng ở một cô nhi viện Thiên Chúa giáo, sau đó về đóng ở nhà của Trần Thiện Khiêm ở Thủ Đức (Trần Thiện Khiêm là Đại tướng của chế độ Sài Gòn đã bỏ chạy). Được ít hôm, tôi và thứ trưởng Lê Văn Chí về ở tại 70 Lê Thánh Tôn (Văn phòng Bộ Văn hóa, Giáo dục và Thanh niên của Chính quyền Sài Gòn). Chúng tôi ăn ngủ ngay tại phòng họp vì chưa có nhà ở và công việc lúc đầu rất bề bộn và phức tạp. Ban Quân quản triển khai lực lượng tiếp quản Văn phòng Bộ Văn hóa, Giáo dục và Thanh niên (của chế độ Sài Gòn), Viện Đại học Sài Gòn, các trường đại học, cao đẳng, trung cấp chuyên nghiệp, các trường cấp 3,... Trước tình hình mới, do nhu cầu công tác đã có nhiều thay đổi, Trung ương Cục miền Nam lập Ban Lãnh đạo Bộ Giáo dục và Thanh niên gồm các đồng chí: Lê Văn Chí, Hồ Hữu Nhựt, Nguyễn Hữu Dụng, Trần Hồng Nhựt, Nguyễn Tấn Lập, Lê Đức Kế.

Ban Lãnh đạo gồm 7 tiểu ban (Phổ thông; Bổ túc văn hóa; Tổ chức; Chính trị; Đại học, Cao đẳng và Trung học chuyên nghiệp; Văn phòng; Tài chính Quản trị, Cơ quan Xuất bản và Thiết bị trường học). Mỗi tiểu ban có trưởng và phó tiểu ban. Tôi làm nhiệm vụ của một Thứ trưởng thường trực, phụ trách Tiểu ban Văn phòng, Tiểu ban Tài chính quản trị, Cơ quan Xuất bản và Thiết bị trường học. Hàng tuần chúng tôi đều họp giao ban và đề ra kế hoạch làm việc cho tuần tới.

Bộ Giáo dục (Hà Nội) gửi vào miền Nam các khung quản lý giáo dục để tăng cường cho các Sở Giáo dục thành phố

và các tỉnh, mỗi khung có khoảng 10 người. Chúng tôi đã tiếp nhận các đoàn giáo dục này và giới thiệu gửi về các tỉnh, thành phố. Chỉ có vài tỉnh không tiếp nhận lực lượng tăng cường vì lý do “Những cán bộ giáo dục này khi về địa phương đã đòi cấp nhà ở, chúng tôi không có nhà nên xin gửi trả lại Bộ”. Chúng tôi đã làm thủ tục để chuyển các khung cán bộ giáo dục này về cho thành phố Sài Gòn - Gia Định.

Bộ Đại học và Trung học chuyên nghiệp (ở Hà Nội) cử thứ trưởng Lê Văn Giảng và đoàn cán bộ giáo dục vào phụ với Tiểu ban Đại học và Trung học chuyên nghiệp của Bộ giáo dục và Thanh niên (Chính phủ Cách mạng) tiếp quản các trường đại học, cao đẳng và trung học chuyên nghiệp ở thành phố. Bộ Giáo dục và Tiểu ban Giáo dục Sài Gòn - Gia Định đã động viên và hướng dẫn giáo viên, công nhân viên chế độ cũ ra đăng ký hành nghề. Đa số họ đã được tuyển dụng, ngoại trừ những người trong các đảng phái, những người phản động. Bộ đã tiếp quản gần như nguyên vẹn cơ sở vật chất của chính quyền Sài Gòn từ Văn phòng Bộ đến các cơ quan trực thuộc Bộ, Viện Đại học Sài Gòn, các trường cấp 3, thư viện, Trung tâm học liệu, Đại học xá, Viện nghiên cứu, các phòng thí nghiệm, nhà ở của viên chức cao cấp Bộ đã bỏ đi. Bộ Giáo dục và Thanh niên đã ra chỉ thị hướng dẫn các tỉnh thành công tác tiếp quản theo ngành dọc; hướng dẫn nội dung giáo dục chính trị, bồi dưỡng nghiệp vụ cho giáo viên; góp ý Trung ương Cục về nhân sự cho các Sở Giáo dục.

Lúc bấy giờ có sự chồng lấn trong công tác tiếp quản cơ sở vật chất của ngành

giáo dục-đào tạo với các bộ, ngành khác, chúng tôi phải đến các địa phương để giải quyết như trường hợp cơ sở vật chất của Trường Nông Lâm Súc Bảo Lộc do Bộ Nông nghiệp tiếp quản (nay là Trường Cao đẳng Công nghệ và Kinh tế Bảo Lộc); Bộ Công nghiệp nhẹ tiếp quản các trường cao đẳng, trường trung học dạy nghề cơ khí... Trường Trung học Nông Lâm Súc Bảo Lộc, được thiết lập ở Bảo Lộc có diện tích rộng như trường đại học. Trường có máy cày và 14ha đất để học sinh thực hành, có phòng thí nghiệm đầy đủ đáp ứng yêu cầu học kỹ thuật nông nghiệp cho học sinh. Tôi đề nghị giữ phòng thí nghiệm cho ngành giáo dục.

Ở miền Nam có 20 trường trung học tổng hợp và hệ thống trường kỹ thuật có thiết bị hiện đại. Hệ thống giáo dục này sau đó đã được thay bằng hệ thống giáo dục mới. Để nắm bắt tình hình, chúng tôi đã đi kiểm tra công tác giáo dục ở một số tỉnh như An Giang, Đồng Tháp, Bình Dương, Đà Lạt. Ở Đồng bằng sông Cửu Long, chúng tôi đến một số trường ở vùng sâu, vùng xa. Vì địa hình sông rạch chằng chịt, một trường thường được phân thành nhiều điểm trường, ở những điểm trường xa xôi này phụ huynh yêu mến thầy cô, thường đem gạo cho thầy cô, tuy nhiên, việc quản lý có nhiều khó khăn, phải tổ chức lại. Chúng tôi cũng làm việc với lãnh đạo các tỉnh để giải quyết những vấn đề mới phát sinh như đề nghị không chuyển trường dạy nghề ở Đà Lạt (nay là Trường Cao đẳng Kinh tế Kỹ thuật Lâm Đồng) thành văn phòng làm việc (trường dạy học có nền nhà chịu lực nếu chuyển công năng thì lãng

phí), đóng góp ý kiến với Trường Bồ túc Công nông ở Đồng Tháp; hoặc tham gia hội nghị giáo dục tỉnh An Giang.

Những ngày cuối tháng 8 và đầu tháng 9, tôi và nhiều anh em ở miền Nam được tổ chức ra thăm miền Bắc, thỏa niềm mong ước bấy lâu khi nước nhà thống nhất. Chúng tôi được đón tiếp nồng hậu, được đi viếng lăng Bác, thăm một số địa danh và dự lễ Quốc khánh 2/9 ở thủ đô Hà Nội.

Giã từ thủ đô Hà Nội, chúng tôi trở về miền Nam với bao công việc đang chờ đợi. Tháng 9/1975, Bộ Giáo dục (Chính phủ cách mạng) tổ chức kỳ thi tốt nghiệp cho học sinh ở miền Nam đang học lớp 12 cũ để các em không bị gián đoạn việc học. Sau này một số cán bộ gặp tôi cho biết hồi đó họ có bằng tốt nghiệp do tôi ký. Tôi lấy làm tự hào vì ngày ấy đã giúp được họ hoàn tất việc học hành.

Kỳ thi tuyển vào đại học và cao đẳng năm 1976 có sự tham gia của những người học hệ 10 năm ở miền Bắc và ở chiến khu về. Vì thế, chúng tôi phải ra đề sao cho phù hợp với cả hai loại đối tượng thí sinh (lớp 12 và lớp 10). Còn nhớ có lần Tiểu ban Phổ thông trình tôi trường hợp một Ủy viên Tiểu ban Giáo dục tỉnh thì thiếu điểm, tôi chỉ đạo đánh rớt thí sinh này. Quyết định này là đúng song lòng tôi cứ ái náy mãi.

Ngày 19/10/1975, năm học đầu tiên sau giải phóng khai giảng cho cả hệ phổ thông và đại học, cao đẳng... Học sinh được học sách giáo khoa mới hệ 12 năm, riêng học sinh lớp 11 vẫn tiếp tục học theo chương trình cũ để năm học sau có thể thi tốt nghiệp lớp 12 như bình thường. Sách giáo khoa miền Bắc in không đủ

cho học sinh, 30 em mới có một bộ sách. Được sự giúp sức của các tổ bộ môn Trường Petrus Ký, chúng tôi đã chỉnh sửa, tái bản sách kịp năm học mới. Lúc bấy giờ, giấy in sách được làm từ bột giấy lò ô ngâm vôi nên rất xấu, có màu nâu đen, dính sớ lò ô, song có sách là quý rồi.

Đồng chí Tố Hữu, Bí thư Trung ương Đảng, Trưởng Ban Tuyên giáo Trung ương đến làm việc với Bộ có hỏi ý kiến chúng tôi về việc thống nhất sách giáo khoa trong cả nước theo hệ 12 năm trong vòng 2 năm. Từ góc độ xuất bản, tôi thấy khả năng này không thực hiện được vì không đủ giấy để in sách giáo khoa, nên đề nghị với đồng chí Tố Hữu nên thống nhất sách giáo khoa theo cách cuốn chiếu từ lớp một đến lớp mười hai để đủ giấy in, đồng thời có thời gian biên soạn sách giáo khoa và tập huấn cho giáo viên. Chủ trương này đã được Bộ Giáo dục (Hà Nội) thực hiện.

Cùng với việc phải tham gia tháo gỡ những khó khăn vướng mắc của các tiểu ban, giải quyết công việc thường trực hàng ngày của Bộ, chúng tôi phải nhanh chóng kiểm kê tài sản, đưa công tác quản lý tài sản của Bộ vào nề nếp, hạn chế những hư hao, mất mát. Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật thu gom được trên 150 xe hơi do người di tản bỏ lại. Chúng tôi đã phân phối xe hơi cho các tỉnh và tặng cho Bộ Giáo dục (Hà Nội). Riêng tôi chỉ nhận một chiếc DATSUN để đi cho tiết kiệm xăng.

Ngày 25/4/1976, chính quyền các cấp đã tổ chức thành công cuộc bầu cử Quốc hội thống nhất khóa VI, và đến tháng

6/1976, trong phiên họp đầu tiên của Quốc hội, Chủ tịch Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hòa miền Nam Việt Nam Huỳnh Tấn Phát được bầu vào chức Phó Thủ tướng nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam – Nhà nước thống nhất đầu tiên sau 21 năm chiến tranh. Cũng trong tháng 6 này, tôi nhận được quyết định chuyển công tác về Trung ương Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh (bộ phận miền Nam) và làm Ủy viên Đoàn Chủ tịch Trung ương Hội Liên hiệp Thanh niên Việt Nam.

Đến lúc này, Bộ Giáo dục và Thanh niên nói riêng và Chính phủ Cách mạng lâm

thời Cộng hòa miền Nam Việt Nam nói chung đã hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ của một chính quyền thời chiến. Chính phủ đã tiếp quản trọn vẹn cơ sở vật chất của các Bộ của chế độ Sài Gòn, góp phần ổn định tình hình chính trị, an ninh, kinh tế, văn hóa, xã hội ở các tỉnh thành phía Nam sau ngày giải phóng, làm tròn sứ mệnh lịch sử của mình đối với Tổ quốc, với nhân dân.

40 năm đã trôi qua nhanh như một giấc mộng, bánh xe thời gian không dừng lại nhưng những ngày tiếp quản ngành giáo dục ở miền Nam vẫn đọng lại và sống mãi trong trái tim tôi. □